

Подкаст “За лаштунками допомоги”. Епізод 3 | Не тимчасове визнання, а стійка дія: як жіночі ініціативи формують нову реальність

Ведуча: Друзі, усім вітання! Це другий епізод третього сезону подкасту «За лаштунками допомоги». Обговорюємо гуманітарну сферу та гуманітарне реагування в Україні та світі, і те, як це впливає на наше життя та може сприяти відновленню України. Сьогодні говоримо про роль жіночих організацій. З нами Наталя Чермошенцева, гендерна спеціалістка, фахівчиня в темі жіночого лідерства та співавторка дослідження про роль жіночих організацій в гуманітарному реагуванні після повномасштабного вторгнення.

У першому епізоді ми вже торкнулися цього дослідження, а сьогодні заглибимося в міжнародний досвід і поговоримо про те, як перетворити тимчасове реагування на довготривалу роботу, яка сприятиме відновленню. Наталю, вітання!

Наталія: Так, вітаю! Дуже рада можливості ще раз про це поговорити.

Ведуча: Хочеться одразу запитати про феміністичне лідерство. Поняття звучить для багатьох вороже через стереотипи навколо терміна «фемінізм». Цей термін все частіше звучить у гуманітарному контексті. Що він насправді означає і як ви його бачите в контексті українських реалій?

Наталія: Ми не будемо читати лекцію про фемінізм, але в гуманітарному контексті варто сказати: люди, які іноді переживають, використовуючи це слово, потім з подивом дізнаються, що вони насправді феміністи й феміністки. Під час дослідження ми зустрічали жінок, які прямо називали себе феміністками, і це одна з груп, яким вони допомагають. Інші ж, роблячи ту саму роботу, себе так не називали. Це нормальний процес.

Що стосується лідерства: хтось може відкрито сказати: «Так, я лідерка». Хтось скаже: «Та ну, це ж просто робота». Це те, про що ми згадували в попередній розмові: деякі жінки чітко ідентифікують себе як лідерки, а інші, які роблять ту саму роботу, себе так ніколи не називають. Наша задача не була це досліджувати, але це важливий момент, який варто фіксувати. Навіть якщо жінка не називає себе лідеркою, а каже: «Я просто тисячу людей прийняла, 200 людей поселила», — фіксувати цей досвід дуже важливо.

Ведуча: А як щодо політичних амбіцій, участі жінок у процесах прийняття рішень?

Наталія: Це питання непросте. З одного боку, ми бачимо щире визнання досвіду жінок — останніми роками стало набагато більше премій для військових, волонтерок, лідерок. Це класно. Але з іншого боку є ризик, особливо на локальному рівні, що це визнання може бути тимчасовим. У деяких громадах це вже відбувається. Тенденція така: «Дівчата, дуже

дякуємо, ви нас врятували... До побачення». Відбувається певне закриття того простору, що був відкритий. Це боротьба за владу, а влада — це великий ресурс.

Саме тому важливо фіксувати цей досвід. Ви це здобули, ви це робили, і ви маєте право продовжувати. Коли вам говорять: «Тим і займайтеся», — це несправедливо. Багато наших респонденток говорили про те, що це може посилитися. Можна взяти цифри: скільки в нас жінок-голів військових адміністрацій? Їх немає. Жінки залишалися в громадах, працювали під час окупації та деокупації. Якщо різні голоси та досвіди будуть інтегровані — від цього виграє вся громада.

Ведуча: Ви нещодавно були на Балканах. Що ви побачили в країнах, які переживали схожі кризи? Як там розвивалося жіноче лідерство в гуманітарній сфері і які уроки ми можемо забрати?

Наталія: Це був дуже цікавий досвід завдяки організації «The Day After». Ми їздили до Боснії і Герцеговини та Косово, щоб подивитися на досвід країн через 25-30 років після конфлікту. Важливо зазначити: ми не порівнюємо та не накладаємо одну країну на іншу, а дивимося на тенденції.

З хорошого: нам всі висловлювали велику підтримку Україні. Жіночі організації там казали, що хороше в тому, що в вас вже є системи (соціальних послуг, психологічної підтримки), які нам довелося створювати після війни. У нас є з чим працювати.

Також ми бачили, що робота з травмою триває десятиліттями. Це стосується не лише прямих жертв сексуального насильства, а й усіх, хто пережив війну. Вони сказали, що це стане ще актуальнішим після закінчення війни. Нам теж треба бути до цього готовими.

Ще один важливий урок: у них на переговорах не було жінок. Це не було. У нас такої патової ситуації, сподіваюся, не буде, але це треба тримати у фокусі уваги. Також ми бачили трансформацію гуманітарної допомоги в бік комплексного підходу — не просто «вам памперси», а й навчання, підтримка бізнесу, економічне уповноваження жінок. Ми це вже робимо і маємо продовжувати.

Ведуча: Як відчутти момент, коли ще треба закривати нагальні потреби, але вже час думати про стратегічну перспективу?

Наталія: Це важко, і саме тому треба залучати та будувати партнерство з організаціями, які працюють локально. Вони знають ці моменти. Вони перші будуть раді закінчити цю «гуманітарну голку», але якщо в громаді немає роботи через обстріли, то потреба в їжі та гігієні залишається. Ми бачимо тенденцію до комплексного підходу, щоб люди були самостійними, а не залежними від допомоги.

Ведуча: Як скорочення фінансування, наприклад, від USAID, вплинуло на організації?

Наталія: Це великий виклик. Навіть до цього була тенденція до скорочення та географічного зміщення фінансів у бік прифронтових регіонів. Але коли йдуть гроші з проектів психологічної підтримки — це катастрофа. Довіра будується роками. Жінка може рік придивлятися до хабу, перш ніж зайти та розказати про досвід сексуального насильства. Це не можна зробити в короткостроковому проекті на 3-4 місяці. Середній термін проектів — 4-6 місяців. Це замкнене коло: шукаєш фінансування, звітуєшся, вигораєш. А люди, які отримували послуги, — це вразливі групи, яким більше нікуди йти.

Ведуча: Наскільки важлива міжнародна співпраця між жіночими організаціями зараз?

Наталія: Дуже важливо говорити та тримати руку на пульсі. Наше дослідження, наприклад, демонструє, що роблять українські жінки в Польщі. Я навіть не знала половини того, що прочитала в звітах. Школи, збори коштів на ЗСУ, плетіння сіток, підтримка дітей, збереження мови — це неймовірні зусилля. Цей зв'язок треба посилювати. Це не лише професійна співпраця, а й єдність. У нас спільний досвід, і це наша сила. Ми маємо розповідати про це своїм голосом. Як сказали нам у Боснії: «Пам'ять має мати ваш голос». Це наше право та обов'язок. Один із цих голосів має бути жіночим.

Ведуча: Як жіноче лідерство в гуманітарній сфері впливає на побудову самої цієї сфери в Україні?

Наталія: У нас немає іншого вибору, окрім як рухатися вперед, домовлятися та співпрацювати. Це питання єдності. Ключові речі:

1. Довгострокове та гнучке фінансування Воно має бути реактивним, бо ми не знаємо, що буде завтра. Деякі організації розповідали про створення «депозитів» для швидкого реагування.
2. Раціоналізація звітності Коли на одного ФОПа готують 75 сторінок документації — це нонсенс, який відбирає всі ресурси.
3. Підтримка самих команд Ми входимо у четвертий рік війни, здоров'я вичерпується. Багато лідерок — ФОПи без соціальних гарантій. Інвестувати треба в людей, щоб вони не вигорали.

Гуманітарна система розвивається під впливом цих жіночих практик. Наша сила — в мережах та взаємодопомозі. Ми пережили найважчі моменти 2022 року, коли великі гравці ще не працювали, саме через ці мережі довіри. Ми зараз одночасно знаходимося у всіх фазах: надзвичайне реагування, відновлення та побудова стійкості. Комплексний підхід — коли ти надаєш і продукти, і навчання, і психологічну допомогу — це наш секрет успіху, і це працює. В це варто продовжувати вкладати.

Ведуча: Дякую за цю глибоку розмову. Сподіваюся, наші слухачі відкрили для себе багато нового і, можливо, навіть захочуть долучитися до цієї сфери.

Подкаст «За лаштунками допомоги» — про гуманітарне реагування та допомогу від Open Space Works Ukraine та Радіо Сковорода

